

College voor Toetsen en Examens

Pg 5: aankondiging van onderwerp voor centraal examen 2024

FILOSOFIE VWO

VAKINFORMATIE STAATSEXAMEN 2022

Versie: 29 maart 2022

De vakinformatie is vastgesteld door het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Het CvTE is verantwoordelijk voor de afname van de staatsexamens voortgezet onderwijs en draagt zorg voor de kwaliteit en het niveau van de examens.

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is belast met de praktische uitvoering en organisatie van de staatsexamens. Met vragen over deze vakinformatie kun je contact opnemen met de afdeling Examendiensten van DUO: (050) 599 89 33 of staatsexamens@duo.nl.

Inhoud

1 Algemene opmerkingen	4
2 Examenprogramma	4
3 Centraal examen	4
4 College-examen	5
4.1 Mondeling examen	5
5 Berekening eindcijfer	6
Bijlage 1 Beschrijving examenstof	7

1 Algemene opmerkingen

- Een staatsexamen bestaat voor de meeste vakken uit een centraal examen (identiek aan dat van de reguliere scholen) en een college-examen.
- Het staatsexamen filosofie vwo bestaat uit een centraal examen (paragraaf 3) en een college-examen. Het college-examen is een mondeling¹ examen (paragraaf 4.1).
- Ter voorbereiding van de examens kun je gebruik maken van een van de filosofieesmethodes, die voor het reguliere voortgezet onderwijs zijn ontwikkeld.
- Oefenmateriaal voor het examen staat op de site van DUO onder 'Oefenen voor het staatsexamen vo' en ook op examenblad.nl.
- In het document 'Toegestane hulpmiddelen' (op de site van DUO) staat welke hulpmiddelen je zelf naar het examen moet meenemen.

2 Examenprogramma

Het examenprogramma is verdeeld in domeinen en subdomeinen. De beschrijving van de (sub)domeinen staat in [Bijlage 1](#).

In onderstaande tabel geven de kruisjes (x) aan in welk examen de (sub)domeinen getoetst kunnen worden.

filosofie vwo		centraal examen	mondeling examen
domeinen	subdomeinen		
A. vaardigheden	argumentatieve vaardigheden	x	x
	onderzoeksvaardigheden en benaderingswijzen	x	x
B. wijsgerige antropologie	centrale begrippen, begrippenparen en toonaangevende visies	x	x
C. ethiek	centrale begrippen, begrippenparen en toonaangevende visies	x	x
D. kennisleer	centrale begrippen, begrippenparen en toonaangevende visies	x	x
E. wetenschapsfilosofie	centrale begrippen, begrippenparen en toonaangevende visies	x	x
onderwerp centraal examen	Het goede leven en de vrije markt	x	

3 Centraal examen

Het centraal examen gaat over een vastgesteld onderwerp: 'Het goede leven en de vrije markt' dat gerelateerd is aan de domeinen wijsgerige antropologie en ethiek. Deze

¹ zie *Filmpjes mondeling staatsexamen* op de site van DUO onder staatsexamen vo, In het kort College-examen

domeinen kunnen zowel afzonderlijk als in relatie met het onderwerp worden geëxamineerd.

Voor de bestudering van het onderwerp is een boek uitgegeven: 'Het goede leven & de vrije markt', geschreven door Ad Verbrugge, Govert Buijs en Jelle van Baardewijk (Lemniscaat, Rotterdam 2018).

In de syllabus op Examenblad staat wat je uit dit boek moet weten.

Ga hiervoor naar: examenblad.nl, 2022, vwo, filosofie, syllabus 2022.

Let op: Als je in 2024 examen gaat doen, dan moet je een ander onderwerp bestuderen: 'De vraag naar de mens in relatie tot techniek en wetenschap' (zie de syllabus voor 2024).

Tegelijkertijd worden tijdens het centraal examen ook vaardigheden getoetst en vragen gesteld over de centrale begrippen en begrippenparen van alle domeinen (zie [Bijlage 1](#)).

opdracht	schriftelijk beantwoorden van vragen
tijdsduur	180 minuten
cijfer	A

4 College-examen

4.1 Mondeling examen

Het mondeling examen kan alle (sub)domeinen uit het [examenprogramma](#) omvatten, behalve de examenstof in de syllabus bij het onderwerp 'Het goede leven en de vrije markt'. Zorg ervoor dat je de volgende zaken kent, kunt uitleggen, in een filosofische context kunt toepassen en kritisch kunt evalueren:

- belangrijkste filosofische begrippen en begrippenparen
- belangrijkste filosofische theorieën

Leer ook de namen van de belangrijkste filosofen hierbij.

Voor aanvang van het examen krijg je in het voorbereidingslokaal een casus (een artikel en/of afbeelding) met (voorbeeld)vragen. Je mag aantekeningen op de casus maken en deze gebruiken bij het examen.

De examinatoren onderzoeken bij het mondeling examen in hoeverre je kennis hebt van, en inzicht in filosofische posities. Ook gaan zij na in hoeverre je in staat bent om een beargumenteerd filosofisch standpunt in te nemen en een conclusie te trekken. Je argumentatieve vaardigheden worden hierbij betrokken.

	voor aanvang van het mondeling examen	mondeling examen	
opdracht	bestuderen van de casus en maken van de vragen	beantwoorden van vragen naar aanleiding van de casus en de hierbij relevante examenstof	beantwoorden van vragen over de andere domeinen van het mondeling examen
tijdsduur	20 minuten	ca. 10-20 minuten	ca. 20-30 minuten
		totaal 40 minuten	
deelcijfer		a	b

5 Berekening eindcijfer

examenonderdeel	weging	cijfer per onderdeel (afgerond op één decimaal)	eindcijfer (afgerond op een geheel getal)
centraal examen	1	A	(A+B) gedeeld door 2
mondeling examen		B	
- deelcijfer a	0,4		
- deelcijfer b	0,6		

Bijlage 1 Beschrijving examenstof

Een beschrijving van de examenstof voor het onderwerp van het centraal examen, 'Het goede leven en de vrije markt', is hier **niet** opgenomen. Deze informatie staat in de syllabus op [examenblad.nl](https://www.examenblad.nl) (2022, vwo, filosofie).

Bij het centraal examen horen **ook** Domein A: *Vaardigheden*, en de centrale begrippen en begrippenparen van de andere domeinen.

Domein A: Vaardigheden

Je beheerst de belangrijkste filosofische vaardigheden. Dat zijn de volgende drie:

- het maken van een begripsanalyse
- het formuleren van vooronderstellingen
- het beargumenteerd innemen van een standpunt of positie

Je toont dat je deze vaardigheden beheerst bij een betoog:

- een betoog analyseren
- een betoog beoordelen
- een logisch correct en overtuigend betoog opzetten en houden

Je kunt een filosofisch onderzoek doen. Dit houdt in:

- vooronderstellingen onderzoeken waarop een vraagstuk berust
- verschillende filosofische posities bij een vraagstuk beargumenteerd innemen

Je moet verschillende opvattingen over filosofische vraagstukken kritisch kunnen evalueren. Dit houdt in dat je een afweging kunt maken tussen verschillende visies op grond van argumenten, waarbij vooronderstellingen en consequenties van de door jou ingenomen positie worden betrokken.

Domein B: Wijsgerige antropologie: Wat is de mens?

Dit onderdeel gaat over de kenmerken van een mens, in onderscheid met een dier of een machine. Je moet het verschil tussen mens en dier of machine kunnen uitleggen op het gebied van rede en instinct, (zelf)bewustzijn, vrije wil en ethisch besef, van het gebruik van taal en symbolen en in hun relatie tot de omgeving; en ten aanzien van vrijheid en transcendentie.

Je moet kennis hebben van en inzicht in de belangrijkste opvattingen over de mens. Je moet de opvattingen kunnen herkennen en toepassen op een casus of een filosofisch vraagstuk.

Het gaat hierbij om opvattingen over:

- de verhouding tussen lichaam en geest
- de verhouding tussen denken en voelen (emoties)
- de mens als redelijk wezen
- het persoonsbegrip of subject

Je moet de volgende begrippen en toonaangevende visies kunnen herkennen, uitleggen en in een filosofische context kunnen toepassen en kritisch evalueren:

- de centrale begrippen: rede, subjectiviteit, intersubjectiviteit, zelfbewustzijn, identiteit, lichamelijkeheid, excentriciteit, macht, disciplineren, arbeid, communicatie, seksualiteit;
- de begrippenparen: cultuur en natuur, emotie en verstand, geest (ziel) en lichaam, monisme (materialisme) en dualisme/pluralisme, mens en dier, bewust en onbewust, vrijheid en determinisme, doel- en waardegericht handelen

- De toonaangevende visies waarin:
 - geest (ziel) en lichaam tegenover elkaar worden geplaatst (dualisme), inclusief bijbehorende problematiek
 - door de inwerking van de vorm (ziel) op de stof (lichaam) een betrekkelijke eenheid ontstaat (Aristoteles; Christelijk Aristotelisme)
 - het mens-zijn in verband wordt gebracht met lichamelijke processen, in het bijzonder met hersenprocessen, materialisme, filosofie van de geest (philosophy of mind), inclusief bijbehorende problematiek
 - de mens wordt beschouwd als een functioneel onderdeel van een dominant systeem (structuralisme)
 - het sociale gedrag van de mens wordt gezien als een onderdeel van de evolutie en als biologisch-genetische eenheid (sociobiologie)

Domein C: Ethiek: Wat is goed?

Je moet kennis van en inzicht hebben in de belangrijkste ethische theorieën en deze kunnen toepassen op een concreet ethisch vraagstuk. Het gaat hierbij om:

- plichtethiek (deontologie)
- gevolgenethiek (utilitarisme/utilisme)
- deugdethiek

Daarnaast moet je kennis en inzicht hebben van de volgende onderwerpen en deze kunnen toepassen op een casus:

- het al dan niet universeel zijn van waarden
- individuele vrijheid en collectieve verantwoordelijkheid

Je moet de volgende begrippen en toonaangevende visies kunnen herkennen, uitleggen en in een filosofische context kunnen toepassen en kritisch evalueren:

- de centrale begrippen: goed, waarde, norm, geluk, deugd, moraal, rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid;
- de begrippenparen: wil en verstand, waarden en normen, 'is' en 'ought', intrinsiek en instrumenteel handelen, macht en belangen, ethiek en moraal, rechten en plichten.
- De toonaangevende visies waarin:
 - de mens wezenlijk op het goede betrokken is (Plato)
 - de mens die als gemeenschapswezen deugd als uitgangspunt neemt (Aristoteles, Thomas van Aquino, MacIntyre, Nussbaum)
 - morele afweging altijd uitgaat van principes en/of plicht ongeacht tot welke resultaat deze afweging leidt (Kant)
 - het goede datgene is wat leidt tot de maximalisering van collectief geluk, waarbij tevens rekening gehouden moet worden met geluk op lange termijn (Bentham) en de kwaliteit van geluk (Mill);
 - waarden door de mens zelf moeten worden gecreëerd (Nietzsche)
 - de ethiek gebaseerd is op communicatief handelen (Habermas)

Domein D: Kennisleer (kentheorie)

Je moet kennis hebben van, en inzicht in de belangrijkste kentheoretische stromingen en dit ook kunnen aantonen bij een concreet kentheoretisch vraagstuk. Het gaat hierbij om stromingen die de nadruk leggen op de oorsprong van kennis alsook stromingen die betrekking hebben op de betrouwbaarheid van kennis:

- oorsprong van kennis
- vormen van realisme
- vormen van idealisme

- betrouwbaarheid van kennis
- empirisme
- rationalisme
- Kantiaanse kentheorie als 'verzoener' van empirisme en rationalisme

Daarnaast moet je kennis en inzicht hebben van de volgende onderwerpen uit de kennisleer, en deze kunnen toepassen op een casus of op een filosofisch vraagstuk:

- ervaring en werkelijkheid
- opvattingen over waarheid
- de inbedding van kennis in de context van o.a. taal, geschiedenis en cultuur, sociaal-economische belangen, genderprocessen, en media

Je moet de volgende begrippen en toonaangevende visies kunnen herkennen, uitleggen en in een filosofische context kunnen toepassen en kritisch evalueren:

- de centrale begrippen en stromingen: a priori, a posteriori, universeel, particulier, idealisme, objectief, subjectief, intersubjectief, empirisme, rationalisme, scepticisme, realisme, idealisme;
- de begrippenparen: zelfbewustzijn en hersenen, schijn en werkelijkheid, begrip en waarneming, waar en vals, feit en fictie, kennis en geloof, kennis en kunde.
- De toonaangevende visies waarin:
 - waarin de werkelijkheid enkel als ideeën in onze geest bestaat (idealisme)
 - kennis verband houdt met de kennis van de oervormen (Plato)
 - kennis als uitgangspunt de alledaagse ervaring en waarneming heeft (Aristoteles)
 - kennis primair een proces is van rationeel denken (Descartes)
 - kennis is gebaseerd op zintuiglijke ervaring (Locke, Hume, Nagel)
 - kennis voortkomt uit een synthese van ervaring en denken (Kant, neokantianisme)
 - kennis voortkomt uit verbeeldingskracht (constructivisme, narrativisme)

Domein E: Wetenschapsfilosofie

Je moet kennis hebben van, en inzicht in de belangrijkste wetenschapsfilosofische opvattingen en deze kennis en dit inzicht kunt toepassen op een concreet vraagstuk. Het gaat hierbij om opvattingen over:

- aard van wetenschappelijke kennis
- indeling van wetenschappen
- methoden van wetenschappelijke onderzoek
- de wetenschappelijke revolutie
- criteria voor wetenschappelijkheid
- het karakter van wetenschappelijke uitspraken
- de empirische cyclus
- de gevolgen die wetenschap heeft voor de samenleving en de rol die wetenschap speelt in de samenleving

Je moet de volgende begrippen en toonaangevende visies kunnen herkennen, uitleggen en in een filosofische context kunnen toepassen en kritisch evalueren:

- de centrale begrippen en stromingen: theorie, grondslagen, axioma, hypothese, empirische basis, theoriegeladen waarneming, demarcatie, empirische cyclus, paradigma, (logisch)positivisme, falsificationisme, (wetenschappelijk) pluralisme;
- de begrippenparen: wetenschappelijke en common-sense kennis, formele en empirische wetenschappen, feit en theorie, wetmatigheid en toeval, verklaren en verstaan, inductie en deductie, waardevrijheid en waardegebondenheid, techniek en technologie.
- De toonaangevende visies waarin:
 - wetenschap gebaseerd is op positieve feiten (Comte, Wiener Kreis)
 - wetenschap gezien wordt als een poging om theorieën empirisch te weerleggen (Hempel; Popper)

- de wetenschappelijke gemeenschap bepaalt welke denkpatronen (paradigma's) als wetenschappelijk worden gezien (Kuhn)
- vele methoden van onderzoek als wetenschappelijk worden beschouwd (Feyerabend)
- wetenschap als interpretatie wordt benaderd (hermeneutiek)
- wetenschap als maatschappelijke praktijk wordt gezien (Latour)

Een uitgebreide beschrijving van de examenstof voor het mondeling examen en het centraal examen voor wat betreft de centrale begrippen(paren) staat in de filosofiehandreikingen van SLO ([slo.nl](https://www.slo.nl)).

